

با چشمان بسته کتاب بخوانید

■ معصومه شهبندی
کارشناس ارشد ارتباطات

اما با قدری تعمق خواهیم دانست که رسانه‌های مکتوب و در صدر آنها کتاب به لحاظ دارابودن ویژگی‌های خاص همچنان باصلابت و استواری نقش تاریخی خود را در انتقال دانش و فرهنگ و هنر از نسلی به نسل دیگر حفظ کرده است. بنابراین باید دنبال روش‌های ترویج و اشاعه فرهنگ مطالعه بین آحاد جامعه بگردیم و روش‌های نوینی را که با خصوصیات نسل کنونی و مقتضیات زمانی ما مطابقت داشته باشد مورد شناسایی قرار دهیم. (همایی)

نداشتن زمان و وقت به‌عنوان یکی از

موانع و مشکلات موجود در مطالعه را می‌توان اینگونه دسته‌بندی کرد: گرفتاری مردم، ماشینی‌شدن زندگی، توجه بیش از اندازه به امکانات صوتی و تصویری به جای آثار مکتوب، گرانی کتاب، متنوع‌نبودن آثارها، تعداد نسخ کم مطبوعات، نبودن برنامه‌های تبلیغاتی پیرامون کتاب، معرفی‌نشدن کتاب‌های جدید، ترجمه‌های نامناسب کتاب‌های خارجی، بی‌حوصلگی نسبت به مطالعه، نبود کتابخانه در منزل، شرایط نامساعد آموزشی و پرورشی، وضعیت خاص رسانه‌ها و مطبوعات و...

میزان مطالعه و کتاب‌خوانی یکی شاخص‌های توسعه فرهنگی جوامع است و از سویی نیز مردم ایران مردم کتاب‌خوانی نیستند و میزان سرانه مطالعه در کشور پایین است. در این متن کتاب گویا به‌عنوان یک راهکار به منظور ترویج و اشاعه کتاب‌خوانی مورد توجه قرار گرفته است. رادیو به دلیل مشابهت و تجربه فراوان در این حوزه می‌تواند با تولید و برنامه‌سازی در جهت غنی‌کردن کتابخانه رادیویی، در فرهنگ‌سازی «شنیدن کتاب» و بالا رفتن میزان مطالعه و کتاب‌خوانی مفید باشد.

دلایل و بهانه‌های اصلی برای مطالعه نکردن بیان می‌شود که تولید و پخش کتاب‌های گویا روشی مناسب برای مطالعه است که می‌تواند در دنیای پرمشغله از زمان‌هایی که در طول روز در سفر دورن شهری و انتظار و ... به هدر می‌رود به‌عنوان فرصتی برای مطالعه و بالابردن دانش و نیز برای سرگرمی بهره برد.

همانطور که رادیو به‌عنوان رسانه‌ای ثانویه و قابل حمل به نام رسانه همراه شناخته شده است، کتاب گویا نیز همراهی برای افراد است تا در فرصت مناسب حتی با چشمان بسته خوانده شود. دسترسی سریع، حمل آسان و قابلیت استفاده در مکان‌های گوناگون از جمله مزایای این نوع کتاب‌ها به‌شمار می‌رود. کتاب‌های گویا می‌توانند بخش قابل توجهی از اوقات بیهوده و زمان‌های غیرکارآمد عده زیادی از مردم را به مفیدترین و مؤثرترین شکل ممکن پر کنند. برای مثال در سفرهای بین‌شهری و رفت و آمدهای شهری، در مواقع پیاده‌روی، زمانی که مردم در صف‌های انتظار بانک‌ها و ادارات و مطلب دکترو ... هستند، هنگام انجام کارهای

روزمره و بسیاری موارد دیگر می‌توان از این کتاب‌ها استفاده نمود و در وقت خود صرفه‌جویی کرد.

تعریف کتاب گویا

کتاب گویا (Audio book) یا کتاب صوتی، متن کتابی است که توسط یک یا چند گوینده خوانده می‌شود و به صورت فایل صوتی درمی‌آید و یا گاهی اوقات به صورت نمایشنامه بازی می‌شود. کتاب گویا ممکن است با موسیقی یا افکت‌های صدایی همراه باشد. گاهی اوقات نویسنده با صدای خودش کتاب را می‌خواند و گاهی گویندگان حرفه‌ای این کار را انجام می‌دهند.

جای افتخار دارد که بدانیم کتاب گویا نخستین بار و در پاسخ به نیاز نابینایان در ایران و در سال ۱۹۲۹ توسط دکتر جواد شوکولاتخور که خود نابینا بود ارائه شد و به سرعت و به دلیل جذابیت مورد استقبال عموم مردم قرار گرفت. در واقع تاریخچه تولید این کتاب‌ها به سال ۱۹۳۱ میلادی می‌رسد زمانی که در ایالات متحده آمریکا اولین بار این نوع کتاب‌ها برای نابینایان تحت پروژه‌ای به نام "پروژه کتاب برای

همانطور که رادیو به‌عنوان رسانه‌ای ثانویه و قابل حمل به نام رسانه همراه شناخته شده است، کتاب گویا نیز همراهی برای افراد است تا در فرصت مناسب حتی با چشمان بسته خوانده شود.

افراد نابینا" مطرح شد. اولین کتاب گویا حدود ۷۹ سال پیش در سال ۱۹۳۲ میلادی تولید شد. (ویکی پدیا)

بعدها با اختراع و گسترش استفاده از نوار کاست و بدلیل سهولت استفاده از این کتاب‌ها و زیبایی و جذابیت آنها مورد استفاده عموم مردم قرار گرفت و تولیدکنندگان کتاب بخش وسیعی از کتاب‌های خود را بدین شکل تولید نمودند. طوریکه امروزه تقریباً این نوع کتاب‌ها در اکثر زمینه‌ها تولید و مورد استفاده قرار می‌گیرد. هم اکنون کتاب گویا پدیده‌ای شناخته شده در کشورهای توسعه یافته است. این کتاب‌ها در دسته بندی‌های مختلف شامل داستان، رمان، کودک و نوجوان، مذهبی، آموزشی، علمی، هنری و ... قرار می‌گیرد.

تکنولوژی‌های فرصتی برای کتاب خوان شدن
کتاب‌های گویا به اشکال مختلف بر روی نوار کاست، سی‌دی، ام‌پی‌تری یا فایل رسانه‌ای ویندوز و گوشی‌های تلفن همراه قابل استفاده است. محبوبیت پخش کننده‌های صوتی همراه مانند آی‌پاد کتاب‌های صوتی را برای استفاده مردم رایج‌تر کرده است. این امر به گسترش ناگهانی کتاب‌های تولیدشده از پروژه‌هایی نظیر لیبریوکس شده است. که افراد داوطلب را برای خواندن کتاب‌ها سازماندهی می‌کند. کتاب‌های صوتی همچنین می‌توانند توسط نرم‌افزارهای گویا تولید شوند هرچند کیفیت صدای تولیدشده ممکن است در مقایسه با صدای انسان مطلوب نباشد. کتاب‌های صوتی همچنین توسط شرکت‌های انتفاعی به صورت اینترنتی منتشر می‌شوند.

کتاب بی‌کاغذ، تجارت پرسود

براساس نتایج پیمایشی در آمریکا سود حاصل از این صنعت در سال ۲۰۰۵ در این کشور بیش از ۸۷۱ میلیون دلار بوده است. به طور کلی کتاب‌های صوتی ارائه شده در غالب لوح فشرده مخاطبان بیشتری دارند؛ در سال ۲۰۰۵ نوار کاست ۱۶ درصد، لوح فشرده ۷۴ درصد و لینک‌های قابل دانلود ۹ درصد از بازار کتاب‌های گویا را به خود

اختصاص داده‌است.

نتایج پیمایش‌های این‌چنین نشان می‌دهد برای تولیدکنندگان نیز کتاب گویا به‌عنوان فرصتی برای درآمدزایی است که در ضمن دیگر کاغذ کمتری برای چاپ استفاده می‌شود و این مساوی با قطع درختان کمتر است.

مزایا و معایب کتاب گویا

• خواندن با چشمان بسته

لازم نیست کتاب را با چشمان خودتان بخوانید و این به معنی است که حس بینایی شما برای خود شماست و اگر در شرایطی هستید که نمی‌توانید بخوانید مثل زمانی که در وسایل نقلیه هستید یا اینکه زمانی که چشمانتان خسته هست هنوز هم مطالعه می‌توانید بکنید.

درگیر نکردن حس بینایی برای مطالعه مهمترین مزیت کتاب گویاست، در نتیجه نه به‌عنوان جایگزین موسیقی بلکه می‌تواند به‌عنوان بخشی مصرف شنیداری روزانه تعریف می‌شود در همه زمان‌هایی که موسیقی انتخاب می‌شود از کتاب گویا نیز می‌توان بهره برد.

• کتاب گویا، صرفه‌جویی اقتصادی

کتاب‌های صوتی که از اینترنت خریداری می‌شوند اغلب ارزان‌تر از نسخه‌های چاپی هستند. این صرفه‌جویی علاوه بر بهای کمتری که برای کتاب است صرفه‌جویی در وقت نیز است چرا که دیگر وقت گذاشتن برای رفتن و خریدن کتاب مطرح نیست.

• کتابخانه همراه و بی‌حجم

یکی از تفاوت‌های اساسی کتاب‌های گویا با کتاب‌های مکتوب در بی‌وزنی آن است مجموعه عظیم از کتاب‌ها را می‌توان درون حافظه‌ای کوچک جا داد در نتیجه چه در زمان حمل کتاب که عنوان همراهی در طول روز است و چه در گرفتن فضایی از خانه و محل کار به‌عنوان کتابخانه خیال فرد آسوده است.

• همراهی با موسیقی و لحن صدای گویندگان

یکی از تفاوت‌های کتاب گویا و کتاب مکتوب این است که این کتاب لحن و صدای گوینده بخشی از فضا سازی را در

اختیار دارد در حالی که وقتی خود فرد کتاب را می‌خواند بی‌نهایت تصویر ممکن است ساخته شود و لحن و صدای گوینده به نوعی محدودیت شناخته می‌شود برای بی‌تصویری کتاب که تصویر ذهنی‌ای شخصی و خاص ایجاد می‌کند برای خوانندگان.

• نگاه گذرا در کتاب

نسخه مکتوب این امکان را می‌دهد تا خواننده در میان ابتدا تا انتهای کتاب در حرکت باشد و اگر از بخشی خوشش نیامد از صفحاتی گذرا عبور کند و تنها نکات مهم را گذرا نگاه کند اما با اینکه در فایل صوتی هم این امکان وجود دارد به جلو و عقب رفت ولی آن حس تورق و نگاه گذرا وجود ندارد.

البته مزایا و معایبی دیگری را نیز می‌توان برای کتاب گویا برشمرد اما اگر کتاب کتابی خواندنی باشد همچنان مزایای کتاب گویا بر مایب آن می‌چربد و فرصتی خوب است برای مطالعه و دانستن.

کتاب گویا، فرصتی رادیویی

کتاب گویا به دو صورت تولید می‌شود: روخوانی و نمایشنامه

روخوانی

زمانی که کتاب گویا به شیوه روخوانی تهیه می‌شود باید بیشتر به فن بیان و ظرافت‌های گویندگی توجه کرد که در طول داستان شنونده کتاب، خواننده باقی بماند. به عبارتی کتاب گویا به شکلی نباشد که فرد از نوع خواندن خسته و از شنیدن منصرف شود.

نمایشنامه

همراهی صداها و افکت‌ها برای خواندن متن کتاب جذابیت به داستان می‌دهد و آن را از شکل یکنواخت خواندن متمایز می‌کند. لحن‌ها و صداها در این شیوه در ترسیم شخصیت‌ها بسیار مؤثر است.

حال چرا از کتاب گویا به‌عنوان فرصتی رادیویی یاد می‌شود؟ تجربه سالیان دراز برنامه‌سازی رادیو از سال ۱۳۱۹ در ایران تا به امروز این امکان را برای رادیو فراهم آورده تا آثار ارزشمند و فاخری به موجب این دانش و تجربه تولید کند که از سطح

شنیداری با کیفیت و مطلوبیت بالاتر نسبت به دیگر آثار کتاب گویا باشد.

کتاب گویای موفق علاوه بر فرهنگ‌سازی، باید با فوت و فن‌های گویندگی چنان افراد را جذب بکند که آن را وارد مصرف رسانه‌ای خود بکنند و برای دانلود وقت بگذارند.

کتابخانه‌ای رادیویی

شبکه رادیو اینترنتی ایران صدا، با راه‌اندازی یک سایت مجموعه غنی از کتاب‌های گویا به وجود آورده است که در دسته‌بندی‌های مختلف نیازها و علاقه‌های گروه‌های مختلف را پاسخگو است. این کتابخانه رادیویی شامل بیش از ۳۰۰۰ عنوان کتاب گویای روایی و نمایشی است. که با عضو شدن و هزینه اندک امکان دسترسی به کتاب‌های ادبیات داستانی، آیینی و مذهبی، علمی و آموزشی، کودک و نوجوان، ورزش و سلامت و... وجود دارد.

نمایشنامه‌ها و برنامه‌های رادیویی، کتاب‌های گویا

بسیاری از برنامه‌های رادیویی برگرفته از کتب و آثار مشهور است که با تغییرات جزئی قابلیت تبدیل به کتاب گویا را دارند. البته نباید از این نکته قافل شد که قراردادن برنامه‌های رادیویی به‌عنوان کتاب گویا کار شایسته‌ای نیست چرا که تفاوتی ظریف بین برنامه رادیویی و کتاب گویا وجود دارد و آن میزان تفریح و سرگرمی و نیز نوع بیان مطالب است.

و در آخر باید گفت که رسانه‌ای کردن و فرهنگ‌سازی کتاب گویا به‌خصوص جذب کودکان که در سنین قبل از مدرسه به کتاب علاقه دارند اما سواد خواندن ندارند و نیز همه بزرگترهایی که حس می‌کنند فرصتی برای مطالعه ندارند، راهکاری مناسب برای بالابردن سرانه مطالعه است. شایسته است که رادیو با تجربه قوی برنامه‌سازی و گویندگی در این زمینه سرمدار باشد.

منابع:

مهدی همایی، بررسی راهکارهای ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی.